

Ochrona danych osobowych na tle zasady jawności postępowania wyrażonej w art. 9 kpc

Dr hab. Joanna Taczkowska-Olszewska, prof. KPSW

Katedra Prawa Cywilnego, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii
Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy
e-mail: j.taczowska@kpsw.edu.pl; <https://orcid.org/0000-0003-1566-5884>

Streszczenie: Realizacja zasady jawności postępowania sądowego, zagwarantowana w Konstytucji a także przepisach prawa formalnego, stoi – jak się wydaje – w wyraźnej opozycji do celu realizowanego przez prawodawcę europejskiego normującego zasady ochrony danych osobowych w Ogólnym Rozporządzeniu o ochronie danych osobowych (RODO)¹. Przywzajemnienie to narzuca się tym wyraźniej im bardziej imperatywną postać przybierają normy prawa krajowego potwierdzające jawność postępowania sądowego. Artykuł stanowi próbę ustalenia, w jaki sposób regulacje zawarte w RODO, w trzy lata od daty, w której w Polsce i innych Państwach Członkowskich UE zaczęły być stosowane przepisy Rozporządzenia, oddziałują one na sposób zapewniania ochrony danych osobowych uczestników postępowań sądowych. O ile bowiem wejście w życie RODO wiązało się utrzymaniem w mocy regulacji zawartych w przepisach kpc, to jednak zmianie uległ status organów wymiaru sprawiedliwości jako administratorów danych osobowych. Organy te zostały bowiem zobligowane zarówno do przestrzegania jak i stosowania przepisów RODO. Wzorcem a zarazem punktem odniesienia dla dokonywanych ustaleń uczyniono w artykule zasadę jawności postępowań sądowych, która ze względu na jej dwa aspekty tj. jawność wewnętrzną i jawność zewnętrzną, pozwala uchwycić i opisać mechanizmy i ryzyka istniejące na styku prawa strony do rzetelnego i jawnego procesu oraz prawa uczestników postępowania do ochrony danych osobowych.

Słowa kluczowe: dane osobowe; sądowe postępowanie cywilne; jawność procedury sądowej; dostęp do akt sprawy; wstęp na posiedzenia sądu; administrator danych osobowych; przetwarzanie danych przez sąd.

¹ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych), Dz.Urz.UE.L 2016 Nr 119, str. 1 – dalej jako RODO.

Wprowadzenie

Zasada jawności postępowania sądowego została wypowiedziana w art. 45 Konstytucji² i jest odnoszona, w ogólności, do całego systemu wymiaru sprawiedliwości³, co znajduje wyraz w przepisach prawa formalnego normujących postępowania sądowe zarówno w zakresie rozstrzygania w sprawach cywilnych, karnych⁴ jak i administracyjnych⁵. Zasada jawności została także potwierdzona i rozwinięta na gruncie poszczególnych gałęzi prawa, w tym w szczególności prawa cywilnego. Jawność postępowania cywilnego ustawodawca gwarantuje przede wszystkim w art. 9 kpc, zgodnie z którym rozpoznawanie spraw odbywa się jawnie.

Wyłączenie jawności rozprawy może nastąpić ze względu na moralność, bezpieczeństwo państwa i porządek publiczny oraz ze względu na ochronę życia prywatnego stron lub inny ważny interes prywatny. Wyrok ogłaszany jest publicznie (art. 45 ust. 2 Konstytucji RP). Jawność postępowań na gruncie wszystkich gałęzi prawa ustawodawca potwierdza w art. 42 Prawa o ustroju sądów powszechnych⁶. Zgodnie z tym przepisem sądy rozpoznają i rozstrzygają sprawy w postępowaniu jawnym (art. 42 § 1 pusp). Rozpoznanie sprawy w postępowaniu niejawnym lub wyłączenie jawności postępowania jest dopuszczalne jedynie na podstawie przepisów ustaw (art. 42 § 2 pusp). Należy zwrócić uwagę, że ustawodawca zwykły gwarantuje „jawność postępowań” i wprowadza zasadę rozpoznawania spraw na jawnych posiedzeniach podczas, gdy ustrojodawca posługuje się terminem „rozprawa” wskazując w art. 45 ust. 2 Konstytucji RP przesłanki dopuszczalności wyłączenia jej jawności.

Obowiązek jawności powinien być zatem odnoszony do wszystkich czynności sądu podejmowanych w toku rozpoznania sprawy i nie może zostać ograniczony

² Ustawa z dnia 2.04.1997 r., Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, (Dz.U. 1997 Nr 78, poz. 483).

³ A. Kościółek, *Zasada jawności w sądowym postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2018, s. 107.

⁴ Jawność rozprawy głównej na gruncie Kodeksu postępowania karnego (Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r., t.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 30) regulują przepisy zawarte w rozdziale 42 kpk. Zgodnie z art. 355 kpk rozprawa odbywa się jawnie. Ograniczenia jawności określa ustawa. Na rozprawie oprócz osób biorących udział w postępowaniu mogą być obecne tylko osoby pełnoletnie, nieuzbrojone (art. 356 § 1 kpk); Sąd zezwala przedstawicielom środków masowego przekazu na dokonywanie za pomocą aparatury utrważeń obrazu i dźwięku z przebiegu rozprawy (art. 357 § 1 kpk). Dopuszczalność wyłączenia jawności rozprawy głównej w sprawach karnych reguluje art. 360 § 1 kpk, w którym wskazano, że sąd może wyłączyć jawność rozprawy w całości albo w części: 1) jeżeli jawność mogłaby: a) wywołać zakłócenie spokoju publicznego, b) obrażać dobre obyczaje, c) ujawnić okoliczności, które ze względu na ważny interes państwa powinny być zachowane w tajemnicy, d) naruszyć ważny interes prywatny; 2) jeżeli choćby jeden z oskarżonych jest nieletni lub na czas przesłuchania świadka, który nie ukończył 15 lat; 3) na żądanie osoby, która złożyła wniosek o ściganie. Jeżeli prokurator sprzeciwi się wyłączeniu jawności, rozprawa odbywa się jawnie (art. 360 § 2 kpk).

⁵ Jawność postępowania sądownoadministracyjnego potwierdza art. 10 Prawa o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (Ustawa z dnia 30 sierpnia 2002r., t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 2325) oraz przepisy zawarte w rozdziale 7 tej ustawy (art. 90 i n.).

⁶ Ustawa z 27.7.2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (T.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 365 ze zm.) – dalej jako pusp.

wyłącznie do trybu przeprowadzania rozpraw, ale powinien także obejmować dostęp do informacji o innych czynnościach postępowania choćby nie zostały one przeprowadzone na rozprawie⁷. Zasada jawności postępowań z punktu widzenia dogmatyki prawa, może być interpretowana zarówno na płaszczyźnie dyrektywnej jak i opisowej. W każdym natomiast razie, niezależnie od zastosowanej metody interpretacji, zasada jawności nie ma charakteru absolutnego. Jawność postępowań sądowych doznaje zatem ograniczeń wówczas, gdy przemawia za tym potrzeba ochrony innych konstytucyjnie chronionych wartości wskazanych w art. 45 ust. Konstytucji.

Ustrojodawca nie wskazuje wprost, że ograniczenia jawności postępowań może nastąpić ze względu na potrzebę ochrony danych osobowych uczestników postępowań sądowych jednakże wskazuje na potrzebę ochrony życia prywatnego a także innego ważnego interesu prywatnego. Potrzeba ochrony danych osobowych stanowiących element prywatności pozostaje, co do zasady, w indywidualnym interesie stron i uczestników postępowania. Nie jest zarazem wykluczone, że w interesie tych samych osób pozostaje w takim samym stopniu publiczne rozpoznanie sprawy. Dopiero bowiem jawnie podejmowane czynności procesowe, w tym w szczególności, jawnie przeprowadzane dowody gwarantują stronie sprawiedliwy proces. W takim samym zatem stopniu absolutna jawność postępowań sądowych jak absolutna ochrona danych osobowych nie byłyby w interesie strony. Granice swobody przetwarzania danych osobowych przez sąd, a w konsekwencji także dopuszczalność przetwarzania danych, w tym ich ujawniania określają przepisy zawarte w RODO.

Sąd jako administrator danych osobowych

Przepisy RODO, jak wynika wprost z treści zawartego w nim motywu 20, znajdują zastosowanie do działalności sądów i innych organów wymiaru sprawiedliwości z tym jednak zastrzeżeniem, że w odniesieniu do przetwarzania danych w ramach sprawowania wymiaru sprawiedliwości nadzór nad przetwarzaniem powinien zostać powierzony niezależnemu organowi, innemu niż organ nadzorczy ustanowiony w państwie członkowskim (art. 55 ust. 3 RODO).

Przetwarzanie danych osobowych w związku z działalnością orzeczniczą sądów zostało uregulowane w Kodeksie postępowania cywilnego⁸, w ustawie – Prawo o ustroju sądów powszechnych (art. 175da–175dd pusp), a także w aktach wykonawczych wydanych do tych ustaw, takich jak w szczególności Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości – Regulamin urzędowania sądów powszechnych⁹ oraz Zarządzenie Ministra Sprawiedliwości w sprawie organizacji i zakresu działania sekretariatów

⁷ Flaga-Gieruszyńska K., *Komentarz do art. 2351*, [w:] A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2019, Legalis.

⁸ Ustawa z 11.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 1575 ze zm.) – dalej jako KPC.

⁹ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 18.6.2019 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz.U. z 2019 r. poz. 1141) – dalej jako Regulamin urzędowania sądów (rus).

sądowych oraz innych działów administracji sądowej¹⁰. Rozporządzenie określa wewnętrzną organizację i porządek funkcjonowania sądów powszechnych, szczegółowe zasady przydziału spraw, sposób realizacji zadań związanych z funkcjonowaniem Europejskiej Sieci Sądowej w sprawach cywilnych i handlowych, porządek czynności podejmowanych w sądach, porządek urzędowania organów sądów i wykonywania zadań sędziów, asesorów sądowych i referendarzy sądowych pełniących funkcje kierownicze, tok czynności administracyjnych w sprawach należących do właściwości sądów, dopuszczalne systemy i rozkład czasu urzędowania, warunki i tryb udostępniania i przesyłania akt i dokumentów z akt oraz warunki udostępniania pomieszczeń dla uczestników postępowania, świadków i innych osób przebywających w sądach (§ 1 rus). Zarządzenie określa organizację i zakres działania sekretariatów sądowych oraz innych działów administracji sądowej, sposób zapewnienia obsługi kancelaryjnej postępowań sądowych, w tym stosowane urządzenia ewidencyjne i podział spraw na kategorie, a także kategorie pracowników sądowych obowiązanych do noszenia stroju urzędowego lub oznak i warunki ich przydziału (§ 1 Zarządzenie MS w sprawie organizacji i zakresu działania sekretariatów sądowych).

Niezależnie od płaszczyzny działalności sądów, w ramach której przetwarzane są dane osobowe, a zatem zarówno gdy analizie poddawana jest działalność sądów w zakresie sprawowania wymiaru sprawiedliwości, jak również wówczas, gdy analizowana jest działalność nieorzecznicza sądów, niektóre ich obowiązki w zakresie przetwarzania danych osobowych są wspólne.

Prawo o ustroju sądów powszechnych wskazuje jako administratorów danych osobowych przetwarzanych w sądach cztery podmioty tj.: 1) sądy w odniesieniu do danych osobowych przetwarzanych w postępowaniach sądowych w ramach sprawowania wymiaru sprawiedliwości albo realizacji zadań z zakresu ochrony prawnej (art. 175db pusp), a także 2) prezesów sądów i 3) dyrektorów oraz 4) Ministra Sprawiedliwości – każdego w zakresie realizowanych zadań – w odniesieniu do danych sędziów i sędziów w stanie spoczynku oraz asesorów sądowych; referendarzy sądowych, asystentów sędziów, dyrektorów sądów oraz ich zastępców, kuratorów sądowych, aplikantów aplikacji sądowej, aplikantów kuratorskich, urzędników oraz innych pracowników sądów, a także biegłych sądowych, lekarzy sądowych, mediatorów oraz ławników oraz kandydatów na powyżej wymienione stanowiska wymienione (art. 175a § 1 pusp).

Sąd jako administrator danych osobowych ma obowiązek, z zastrzeżeniem wyłączeń wskazanych w art. 175 dc pusp oraz w art. 2-6 uodo¹¹ a także wymienionych explicite w RODO (art. 9 ust. 2 lit. f; art. 37 ust. 1 lit. a) przestrzegania zawartych w RODO przepisów o ochronie danych osobowych także wówczas, gdy sprawuje wymiar sprawiedliwości. Przetwarzanie danych osobowych w sądach podlegać będzie

¹⁰ Zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z 19.6.2019 r. w sprawie organizacji i zakresu działania sekretariatów sądowych oraz innych działów administracji sądowej (Dz.Urz.MS z 2019 r. poz. 138 ze zm.) – dalej jako zarządzenie w sprawie organizacji sekretariatów ().

¹¹ Ustawa z 10.5.2018 r. o ochronie danych osobowych (T.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 1781) – dalej jako uodo.

zatem ocenie pod kątem zawartych w art. 5 RODO zasad przetwarzania. W przepisie tym sformułowano sześć zasad przetwarzania danych: 1) zasadę „zgodności z prawem, rzetelności i przejrzystości; 2) zasadę ograniczonego celu przetwarzania, w myśl której dane nie mogą być przetwarzane jedynie w konkretnych, wyraźnych i prawnie uzasadnionych celach; 3) zasadę minimalizacji danych, zgodnie z którą dane powinny być adekwatne, stosowne oraz ograniczone do tego, co niezbędne do celów, w których są przetwarzane; 4) zasadę prawidłowości danych, zgodnie z którą dane powinny być uaktualniane a dane nieprawidłowe powinny być usuwane; 5) zasadę ograniczenia przechowywania, zgodnie z którą dane powinny być przechowywane w formie umożliwiającej identyfikację osoby, której dane dotyczą, przez okres nie dłuższy, niż jest to niezbędne do celów, w których dane te są przetwarzane; 6) zasadę integralności danych, zgodnie z którą przetwarzane powinno następować w sposób zapewniający odpowiednie bezpieczeństwo danych osobowych, w tym ochronę przed niedozwolonym lub niezgodnym z prawem przetwarzaniem oraz przypadkową utratą, zniszczeniem lub uszkodzeniem. Administrator ma obowiązek do tego celu zapewnić odpowiednie, tj. adekwatne do stopnia ryzyka naruszenia, środki techniczne i organizacyjne (art. 32 ust. 1 w zw. z art. 5 ust. 1 lit f RODO). Administrator jest odpowiedzialny za przestrzeganie powyżej wskazanych zasad a ponadto „musi być w stanie wykazać ich przestrzeganie” („rozliczalność”) (art. 5 ust. 2 RODO)¹².

Niewystarczająca i nieadekwatna do nałożonych przez ustawodawcę na sądy jako administratorów danych osobowych obowiązków byłoby dokonywanie oceny stopnia i sposobu ich realizacji wyłącznie na gruncie przepisów kpc¹³. Jednakże w orzecznictwie wskazuje się zarazem, że jeżeli sąd nie wykracza rażąco poza granice przyznanej mu swobody orzeczniczej, to działa w ramach porządku prawnego (...). Wynika to ze specyfiki władzy sądowniczej, obdarzonej w atrybut niezawisłości sędziowskiej. Działalność orzecznicza sądów wymaga bowiem zapewnienia sędziom pewnego zakresu władzy dyskrejonalnej. Zawarte w RODO i nałożone na sąd obowiązki wymagają, by przy dokonywaniu oceny czynności orzecznich sądu uwzględnić stopień realizacji ciężących na sądach obowiązków dotyczących przetwarzania danych osobowych. Ocena ta, o ile nie może być dokonywana w toku instancji w drodze rozpoznania środków zaskarżenia to jednak może być przeprowadzana w postępowaniu skargowym na podstawie przepisów zawartych w dziale I rozdziału 5a pusp.

Dwa aspekty jawności postępowania

Na dwa aspekty zasady jawności tj. jawność zewnętrzną i jawność wewnętrzną zwrócił uwagę Trybunał Konstytucyjny wskazując, że jawność zewnętrzna oznacza prawo wstępu publiczności na rozprawy sądowe podczas gdy jawność wewnętrzna

¹² P. Drobek., *Komentarz do art. 5 RODO*, [w:] E. Bielak-Jomaa, D. Lubasz (red.), RODO. Ogólne rozporządzenie o ochronie danych osobowych. Komentarz, Warszawa 2018, s. 329.

¹³ Ustawa z dnia 17.11.1964 r., Kodeks postępowania cywilnego, (t.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 1575) – dalej jako kpc.

wobec stron (uczestników) postępowania, polega na umożliwieniu im uczestnictwa we wszystkich posiedzeniach sądu, także niebędących rozprawą lub odbywających się przy drzwiach zamkniętych¹⁴. Jawność zewnętrzna nie stoi na przeszkodzie realizacji zasady jawności wewnętrznej. Zasady te nie stoją bowiem w opozycji do siebie ale stanowią jednolitą zasadę jawności postępowania cywilnego przy czym przepisy prawa procesowego mogą służyć realizacji jednej z tych zasad albo obu jednocześnie¹⁵. Oznacza to zatem, że przepisy prawa procesowego wypowiedziane w kpc gwarantując realizację zasady jawności postępowania w ujęciu konstytucyjnym mogą w różnym stopniu służyć realizacji jawności wobec stron i uczestników postępowania albo wobec osób trzecich (publiczności).

Instytucja jawności konkretyzuje się w postępowaniu cywilnym w treści art. 9 kpc a także w dalszych przepisach normujących przebieg postępowania rozpoznawczego i wyrokowanie. W art. 148 § 1 kpc ukonstytuowana została zasada jawności formalnej, która przesądza o tym, że rozpoznanie sprawy odbywa się jawnie, w sposób dostępny dla ogółu. Sąd nie ma nawet prawa legitymowania publiczności i dokonywać jej selekcji. Wyjątki od powyższej regulacji są dopuszczalne jedynie na mocy przepisu szczególnego¹⁶. Jawność zewnętrzna została zatem zagwarantowana w art. 148 kpc, w którym ustawodawca postanawia, że jeżeli przepis szczególny nie stanowi inaczej, posiedzenia sądowe są jawne, a sąd orzekający rozpoznaje sprawy na rozprawie oraz w art. 152 kpc, w którym potwierdza możliwość wstępu publiczności na rozprawę oraz art. 326 § 2 i 3 kpc, w którym zagwarantowano jawność ogłaszania sentencji wyroków oraz podawania ustnie motywów rozstrzygnięcia i ich uzasadniania na posiedzeniach z udziałem publiczności.

W art. 9(1) kpc ustawodawca postanawia natomiast, że nie jest wymagane zezwolenie sądu na utrwalanie przez strony lub uczestników postępowania przebiegu posiedzeń i innych czynności sądowych, przy których są obecni, za pomocą urządzenia rejestrującego dźwięk. W art. 148 § 1 kpc przewiduje, że jeżeli przepis szczególny nie stanowi inaczej, posiedzenia sądowe są jawne, a sąd orzekający rozpoznaje sprawy na rozprawie. Na posiedzenia jawne wstęp na salę sądową mają tylko osoby nieuzbrojone i pełnoletnie (art. 156 § 1 kpc). Ogłoszenie wyroku następuje na posiedzeniu jawnym (art. 326 § 2 kpc).

Skoro ustawodawca zezwala na wstęp na jawne posiedzenia sądu każdej osobie z wyłączeniem małoletnich i uzbrojonych, to tym samym zezwala na otrzymywanie przez te osoby informacji identyfikujących uczestników postępowania. Przed przesłuchaniem świadka lub strony sąd sprawdza dane osobowe przesłuchiwanego na podstawie dowodu osobistego lub innego dokumentu stwierdzającego tożsamość, czyniąc o tym stosowną wzmiankę w protokole (§ 113 Regulaminu urzędowania sądów powszechnych¹⁷). Przewodniczący składu sądu może także sprawdzić dane

¹⁴ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 2 października 2006 r., SK 34/06, Legalis nr 77033.

¹⁵ M. Uliasz, *Zasada jawności...*, op. cit., s. 191.

¹⁶ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie – I Wydział Cywilny z dnia 31 stycznia 2018 r., I AGa 33/18, Legalis nr 1760286.

¹⁷ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18.06.2019 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz.U. z 2019 r. poz. 1141) dalej jako rus.

osobowe innych osób obecnych w miejscu dokonywania czynności sądowej na podstawie dowodu osobistego lub innego dokumentu stwierdzającego tożsamość (art. 47 c pusp). Zarazem dane uczestników postępowania, w tym dane osobowe stron a także świadków umieszcza się na wokandzie przed salą rozpraw (§ 93 § 1 i 2 rus). Dane te są zatem publicznie dostępne zarówno w dniu posiedzenia jak również po jego zakończeniu. Dane te mogą być bowiem udostępniane, w tym także w czasie rozmowy telefonicznej, przez pracownika Biura Obsługi Interesantów, bez weryfikowania tożsamości osoby telefonującej. Osoba ta jest jednak obowiązana wskazać co najmniej sygnaturę sprawy albo dane stron (§ 123 ust. 2 rus)

Gwarancje dotyczące jawności postępowania należy zatem także rozumieć jako prawnie sankcjonowane uprawnienie stron i uczestników postępowania sądowego a także osób trzecich (publiczności) do uzyskiwania informacji o danych osobowych stron i uczestników tych postępowań a także jako uprawnienie do uzyskiwanie wiedzy o podejmowanych przez te osoby czynnościach faktycznych i prawnych, skutkach tych czynności a także danych dotyczących innych osób ujawnionych w toku podejmowanych w sprawie czynności procesowych. Realizacja zasady jawności postępowania prowadzi zatem do wkroczenia w sferę danych osobowych stron i uczestników postępowania. O ile jednak w odniesieniu do strony powodowej można przyjąć, że wnosząc powództwo godzi się ona na przetwarzanie jej danych osobowych to w żadnym przypadku o takiej dobrowolności nie można mówić w odniesieniu do pozwanych i świadków.

Ograniczenie stosowania przepisów RODO – prymat zasady jawności

W myśl art. 51 ust. 1 Konstytucji nikt nie może być obowiązany inaczej niż na podstawie ustawy do ujawniania informacji dotyczących jego osoby. Zarazem jednak zgodnie z art. 6 ust. 1 lit. e RODO przetwarzanie jest zgodne z prawem, gdy jest niezbędne do wykonania zadania realizowanego w interesie publicznym lub w ramach sprawowania władzy publicznej powierzonej administratorowi. Nadto w myśl art. 23 ust. 1 lit. f RODO zakres ochrony danych osobowych może zostać ograniczony ze względu na potrzebę ochrony niezależności sądów i postępowania sądowego. Wyjątki od zawartych w RODO zasad przetwarzania danych osobowych, w tym szczególnych kategorii danych należy przewidzieć, jeżeli jest to niezbędne do ustalenia, dochodzenia lub obrony roszczeń w postępowaniu sądowym, administracyjnym lub też innym postępowaniu pozasądowym (motyw 52).

Zważywszy zatem na treść wskazanych powyżej przepisów, ochrona danych osobowych stron i uczestników postępowań sądowych doznaje ograniczeń na rzecz realizacji zasady prawa do sprawiedliwego procesu i jawności postępowania. Zasada jawności postępowania jest przy tym ujmowana w doktrynie i orzecznictwie jako niezbędny komponent rzetelnego procesu i jedna z podstawowych zasad każdego

społeczeństwa demokratycznego¹⁸. Gwarancje jawności postępowania zawarte zostały w art. 14 ust. 1 Międzynarodowego Paktu Praw Politycznych i Obywatelskich¹⁹ a także art. 6 ust. 1 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności²⁰ oraz art. 47 Karty Praw Podstawowych²¹.

Ustawą nowelizującą Kodeks postępowania cywilnego, która weszła w życie 7 listopada 2019r.²² ustawodawca ustalił jednakowe zasady udziału publiczności w rozprawie karnej i w rozprawach na gruncie prawa cywilnego nadając treści art. 152 kpc takie samo brzmienie, jakie posiada art. 356 kpc. Ustawodawca wprowadził zakaz obecności na posiedzeniu jawnym osób małoletnich (jak dotychczas) lub uzbrojonych (jak w postępowaniu karnym) (art. 52 § 1 kcp). Dopuszczył możliwość uchylenia tego zakazu co do konkretnego posiedzenia (jak w postępowaniu karnym) (art. 152 § 2). Utrzymał regulację dopuszczającą udział w posiedzeniach niejawnych tylko osób wezwanych (art. 152 § 3 kpc) oraz wprowadził zakaz obecności przy czynnościach sądu osób w stanie nie licującym z powagą sądu (art. 152 § 4). Jednocześnie rozszerzył ten zakaz w porównaniu z postępowaniem karnym, na wszelkie czynności sądu, czyli także posiedzenia niejawne, oględziny itp. czynności poza siedzibą sądu²³.

Ustawodawca nie definiuje ani nie wskazuje, jakie zachowania mieszczą się w charakterystyce zachowań nie licujących z powagą sądu. W doktrynie wskazuje się, że chodzi tu o „każde zachowanie lub stan w jakim określona osoba się znajduje, które godzi w powagę sądu. Przykładowo można wskazać, że w stanie nie licującym z powagą sądu będą osoby nietrzeźwe, po użyciu środków psychoaktywnych, a także ubrane w sposób niewłaściwy. Należy przyjąć, że jednorazowe i chwilowe zachowanie, które będzie naruszać powagę sądu, nie będzie automatycznie uzasadniać braku możliwości udziału przez osobę, która się go dopuściła, w dalszych czynnościach”²⁴. Regulacja ta koresponduje z treścią art. 48 pusp. Zgodnie z zawartymi tam przepisami przewodniczący składu sądu może upomnieć osobę, która narusza powagę, spokój lub porządek czynności sądowych, a po bezskutecznym upomnieniu

¹⁸ M. Uliasz, *Zasada jawności sądowego postępowania egzekucyjnego w dobie informatyzacji*, Warszawa 2019, s. 64

¹⁹ Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych z dnia 19 grudnia 1966 r., Dz.U. 1977 Nr 38, poz. 167.

²⁰ Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z dnia 4 listopada 1950 r., Dz. U. 1993 Nr 61, poz. 284.

²¹ Karta Praw Podstawowych stanowiąca załącznik do Traktat z Lizbony zmieniający Traktatu o Unii Europejskiej i Traktatu ustanawiający Wspólnotę Europejską z dnia 13 grudnia 2007 r., Dz.U. 2009 Nr 203, poz. 1569.

²² Ustawa z dnia 4 lipca 2019r r.o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. z 2019 r. poz. 1469.

²³ Uzasadnienie do ustawy z dnia 4 lipca 2019r r.o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Druk Sejmowy nr 3137, <http://www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/Przebieg-Proc.xsp?nr=3137>

²⁴ E. Rudkowska-Ząbczyk, P. Rodziewicz, *Komentarz do art. 152 kpc*, [w:] E. Marszałkowska-Krześ (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*. Warszawa 2020, <https://sip.legalis.pl/document-view.seam?documentId=mjxw62zogi3damrvha3tqmjoobqxlrvgaytanjqgiza#tabs-metrical-info>

może ją wydalic z sali rozpraw (art. 48 § 1 pusp). Sąd może wydalic osobę biorącą udział w sprawie tylko wtedy, gdy mimo uprzedzenia o skutkach prawnych jej nieobecności przy czynnościach sądowych nadal zachowuje się w sposób określony w § 1 (art. 48 § 2 pusp). Sąd może wydalic z sali rozpraw publiczność z powodu jej niewłaściwego zachowania (art. 48 § 3 pusp). Sąd może także, w razie naruszenia powagi, spokoju lub porządku czynności sądowych albo ubliżenia sądowi, innemu organowi państwowemu lub osobom biorącym udział w sprawie, ukarać winnego karą porządkową grzywny w wysokości do 3000 złotych lub karą pozbawienia wolności do czternastu dni (art. 49 § 1 pusp). Na postanowienie sądu o ukaraniu karą porządkową przysługuje zażalenie (art. 50 § 1 pusp).

Zasada jawności postępowania nie ma charakteru absolutnego. Ustawodawca przewidział bowiem zarówno możliwość wydalenia z sali rozpraw poszczególnych osób w razie zaistnienia okoliczności wskazanych w art. 152 § 4 kpc lub art. 48 § 1 pusp jak również dopuszcza wyłączenie jawności bez względu na zachowanie się publiczności wówczas, gdy sąd uzna to za niezbędne „ze względu na moralność, bezpieczeństwo państwa i porządek publiczny oraz ze względu na ochronę życia prywatnego stron lub inny ważny interes prywatny” (art. 45 ust. 2 Konstytucji). W przepisie tym, jak wynika z jego literalnego brzmienia, chodzi o jawność zewnętrzną, która – co do zasady – dotyczy rozprawy a nie całego postępowania. Zarazem wskazano w tym przepisie podstawy do wyłączenia jawności, co oznacza, że w żadnej z ustaw zwykłych katalog podstaw wyłączenia jawności nie może być poszerzony²⁵.

Wyłączenie jawności rozprawy odróżnić należy od odbycia posiedzenia przy drzwiach zamkniętych. Art. 153 § 1 kpc, stanowi, iż sąd z urzędu zarządza odbycie całego posiedzenia lub jego części przy drzwiach zamkniętych, jeżeli publiczne rozpoznanie sprawy zagraża porządkowi publicznemu lub moralności lub jeżeli mogą być ujawnione okoliczności objęte ochroną informacji niejawnych. Zgodnie z treścią § 2 tego artykułu, sąd może zarządzić odbycie posiedzenia przy drzwiach zamkniętych również na wniosek strony, jeżeli podane przez nią przyczyny uzna za uzasadnione lub jeżeli roztrząsane być mają szczegóły życia rodzinnego. Postępowanie dotyczące tego wniosku odbywa się przy drzwiach zamkniętych. Postanowienie w tym przedmiocie sąd ogłasza publicznie. Ograniczenie jawności w stosunku do podmiotów nie związanych ze sprawą prowadzi do rozpoznawania spraw przy drzwiach zamkniętych na zarządzenie sądu. Odbycie posiedzenia przy drzwiach zamkniętych jest obligatoryjne w sytuacjach określonych w § 1, ocena natomiast ich istnienia należy do sądu²⁶.

Realizację zasady jawności zewnętrznej stanowi art. 326 § 2 kpc, zgodnie z którym ogłoszenie wyroku następuje na posiedzeniu jawnym. Ogłoszenia wyroku

²⁵ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Warszawie – II Wydział Karny z dnia 19 grudnia 2013 r. II AKz 856/13, Legalis nr 746946.

²⁶ Czy osoby trzecie, nie związane z procesem, mogą uczestniczyć w rozprawach sądowych, skoro w ich trakcie dochodzi do ujawniania danych osobowych ich uczestników, np. stron lub świadków?, <https://archiwum.giodo.gov.pl/pl/347/1312> [11.05.2020].

dokonuje się przez odczytanie sentencji. Po ogłoszeniu wyroku przewodniczący lub sędzia sprawozdawca podaje ustnie zasadnicze powody rozstrzygnięcia albo wygłasza uzasadnienie, może jednak tego zaniechać, jeżeli sprawa była rozpoznawana przy drzwiach zamkniętych (art. 326 § 2 kpc). Jedynie w wypadkach wymienionych w ustawie (art. 341 kpc), a także w wypadkach, w których sąd może rozpoznać sprawę bądź środek zaskarżenia na posiedzeniu niejawnym (art. 148 (1); art. 374, art. 398(11) § 1 i art. 424(10) kpc), wyrok może być wydany na posiedzeniu niejawnym. Jedynie wówczas, wyrok nie podlega ogłoszeniu.

Ogłaszana publicznie sentencja wyroku powinna zawierać wymienienie sądu, sędziów, protokolanta oraz prokuratora, jeżeli brał udział w sprawie, datę i miejsce rozpoznania sprawy i wydania wyroku, wymienienie stron i oznaczenie przedmiotu sprawy oraz rozstrzygnięcie sądu o żądaniach stron (art. 325 kpc). Wygłaszane ustnie uzasadnienie wyroku na podstawie art. 326 § 3 powinno zawierać wszystkie elementy wskazane w art. 328 § 2 z uwzględnieniem art. 387 § 2(1). Uzasadnienie wygłoszone musi być zgodne z przyjętymi normami językowymi oraz odpowiadać podstawowym wymaganiom formalnym stawianym aktom urzędowym (sądowym)²⁷. W wygłaszanym uzasadnieniu sąd wskazuje podstawę faktyczną rozstrzygnięcia, obejmującą ustalenie faktów, które sąd uznał za udowodnione, dowodów, na których się oparł, i przyczyn, dla których innym dowodom odmówił wiarygodności i mocy dowodowej oraz wyjaśnienie podstawy prawnej wyroku z przytoczeniem przepisów prawa (art. 327 § 1 pkt. 1 i 2 kpc).

Wyrok podlegający ogłoszeniu, a nie ogłoszony, jest wyrokiem nieistniejącym w znaczeniu prawnoprocesowym²⁸. Celem ogłoszenia wyroku jest poinformowanie stron, innych uczestników postępowania i wszystkich zainteresowanych jego wynikiem o treści wyroku. Brak ogłoszenia nie tylko oznacza, że cel ten nie został spełniony, ale oznacza także pogwałcenie zasady jawności postępowania, która wymaga, żeby nawet wówczas, gdy posiedzenie odbyło się przy drzwiach zamkniętych, ogłoszenie orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie odbyło się publicznie (art. 9 i 154 § 2 kpc). Z ogłoszeniem wyroku wiążą się też ważne skutki procesowe. Od chwili ogłoszenia wyroku sąd, który wyrok ten wydał, jest nim związany (art. 332 § 1 kpc), co oznacza, że poza sytuacją przewidzianą w art. 332 § 2 kpc wyroku tego nie może uchylić ani zmienić. Wyrok nieogłoszony może więc być w każdym czasie uchylony lub zmieniony przez sąd, który wyrok ten wydał. Ogłoszenie wyroku jest zatem tą czynnością procesową sądu, która nadaje wyrokowi moc wiążącą. Ogłoszenie wyroku ma też istotne znaczenie dla biegu terminu do zaskarżenia wyroku, termin do żądania przez stronę uzasadnienia wyroku rozpoczyna bowiem bieg od dnia ogłoszenia wyroku (art. 328 § 1 kpc), a termin do wniesienia apelacji biegnie od doręczenia stronie wyroku z uzasadnieniem lub od dnia, w którym upłynął termin do żądania uzasadnienia wyroku (art. 369 § 1 i 2 kpc). Nieogłoszenie wyroku może zatem powodować, że wobec nie-rozpoczę-

²⁷ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 18 listopada 2015 r., III CSK 237/15, Legalis nr 1378824.

²⁸ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 17 listopada 2005 r., I CK 298/05, OSNC 2006, Nr 9, poz. 152.

cia biegu terminu do jego zaskarżenia, zaskarżenie takie byłoby zawsze możliwe. Ponieważ z kwestią zaskarżenia wyroku wiąże się kwestia jego prawomocności, wyrok nieogłoszony może być wyrokiem, który nigdy nie stanie się prawomocny. Wobec doniosłości znaczenia i konsekwencji prawnych ogłoszenia wyroku, upatruje się w ogłoszeniu zasadniczej cechy wyroku, cechy od istnienia której zależy prawnoprocesowy byt wyroku. Wyrok podlegający ogłoszeniu, który nie został ogłoszony, jest więc wyrokiem nieistniejącym w znaczeniu prawnoprocesowym²⁹.

Podsumowanie

Zasada jawności w ujęciu przedmiotowym obejmuje szereg instytucji procesowych, do których należą obok jawności rozpraw i publicznego ogłaszania wyroków także możliwość asystowania w czynnościach procesowych sądu tj. prawo do asystencji³⁰. Realizacja zasady jawności jako zasada konstytucyjna zarazem norma prawa procesowego wytyczająca zakres i rodzaje czynności procesowych sądu, stron i uczestników postępowania o ile może uzasadniać i legitymować przetwarzanie danych osobowych przez sądy to jednak nie stanowi okoliczności bezwzględnie uchylającej zarzut naruszenia danych osobowych lub usprawiedliwiającej takie naruszenie. Ustalenie, że sąd jako administrator danych osobowych jest legitymowany do przetwarzanych danych w ramach sprawowania wymiaru sprawiedliwości nie zdejmuje z sądu obowiązków nałożonych w RODO dotyczących w szczególności bezpieczeństwa przetwarzania. Ustawodawca wyłączył w stosunku do sądów stosowanie przepisów RODO jedynie w zakresie obowiązków wymienionych w art. 15, 16, 18 i 19 RODO oraz zmodyfikował sposób realizacji obowiązku informacyjnego z art. 13 RODO (art. 175dc ust. 1 i 2 pusp). Nadal konieczne jest zatem takie przetwarzanie danych osobowych, które minimalizuje ryzyko ich naruszenia.

Dokonując wyboru metod ochrony danych osobowych administrator powinien uwzględnić rodzaj i stopień ryzyka naruszenia danych biorąc pod uwagę charakter i skalę prowadzonej przez niego działalności. Uwzględniając charakter, zakres, kontekst i cele przetwarzania oraz ryzyko naruszenia praw lub wolności osób fizycznych o różnym prawdopodobieństwie i wadze, administrator ma obowiązek wdrożyć odpowiednie środki techniczne i organizacyjne, aby przetwarzanie odbywało się zgodnie z prawem (art. 24 ust. 1 RODO). Ocena ta powinna obejmować stan wiedzy technicznej, koszt wdrażania oraz charakter, zakres, kontekst i cele przetwarzania oraz ryzyko naruszenia praw lub wolności osób fizycznych o różnym prawdopodobieństwie wystąpienia i wadze. Zastosowane przez administratora środki techniczne i organizacyjne powinny zapewnić stopień bezpieczeństwa odpowiadający temu ryzyku, w tym między innymi w stosownym przypadku: a) pseudonimizację i szyfrowanie danych osobowych; b) zdolność do ciągłego zapewnienia poufności,

²⁹ Postanowienie Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z dnia 17 listopada 2005 r., I CK 298/05, Legalis nr 73717.

³⁰ M. Uliasz, *Zasada jawności* ..., op. cit., s. 194.

integralności, dostępności i odporności systemów i usług przetwarzania; c) zdolność do szybkiego przywrócenia dostępności danych osobowych i dostępu do nich w razie incydentu fizycznego lub technicznego; d) regularne testowanie, mierzenie i ocenianie skuteczności środków technicznych i organizacyjnych mających zapewnić bezpieczeństwo przetwarzania (art. 32 ust. 1 RODO). Sądy należą także do tej grupy administratorów, którzy powinni dokonywać w ramach bieżącej działalności oceny skutków planowanych operacji przetwarzania dla ochrony danych osobowych (art. 35 RODO). Wykaz rodzajów operacji przetwarzania danych osobowych wymagających oceny skutków przetwarzania dla ich ochrony ogłasza w komunikacie Prezes UODO (art. 54 ust. 1 pkt. 1 uodo). Prezes UODO nie jest jednak organem nadzorczym w zakresie przetwarzania danych w sądach w ramach sprawowanego przez nie wymiaru sprawiedliwości (art. 55 ust. 3 RODO). W konsekwencji ustalony przez Prezesa UODO wykaz czynności przetwarzania wymagający przeprowadzenia analizy ryzyka nie odnosi się do przetwarzania danych osobowych w sądach³¹.

W znaczeniu praktycznym realizacja zasady jawności zewnętrznej w postępowaniach sądowych sprowadza się do tworzenia możliwości organizacyjnych i technicznych udziału publiczności w jawnych posiedzeniach sądu, w tym także w tych rozprawach, w czasie których następuje publiczne ogłoszenie wyroku. Działania te polegają w szczególności na wyznaczaniu na posiedzenia z przewidywanym dużym udziałem publiczności odpowiednich wielkością sal a także, w razie potrzeby, na dystrybucji kart wstępu oraz ustalaniu zasad ich rozdziału³². Sądy nie podejmują natomiast działań zmierzających do ochrony danych osobowych udostępnianych osobom trzecim w związku z realizacją zasady jawności. Nie można jednak pominąć okoliczności, że w toku rozprawy ujawniane są dane osobowe stron i uczestników postępowania. Osoby znajdujące się wśród publiczności uzyskują zatem w sposób legalny informację o osobach występujących w charakterze stron lub uczestników postępowania a niekiedy także o innych osobach nie związanych ze sprawą, których dane zostały wymienione w toku postępowania pomimo, że pozostają one bez znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy.

Piśmiennictwo

- Kościółek A., *Zasada jawności w sądowym postępowaniu cywilnym*, Wolters Kluwer, Warszawa 2018.
- Zieliński A., Flaga-Gieruszyńska K. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 2019.

³¹ Komunikat Prezesa Urzędu Ochrony Danych Osobowych z dnia 17 czerwca 2019r. w sprawie wykazu rodzajów operacji przetwarzania danych osobowych wymagających oceny skutków przetwarzania dla ich ochrony, M.P. z 2019 r. poz. 666.

³² Zarządzenie Prezesa Sądu Okręgowego w Warszawie nr 32 w sprawie wydania kart wstępu na salę rozpraw w sprawie o sygn. akt I C 765/17 w dniu 12 marca 2020 r., <https://bip.warszawa.so.gov.pl/artykuly/537/zarzadzenia-prezesa>

- Drobek P., Komentarz do art. 5 RODO, [w:] Bielak-Jomaa E., Lubasz D. (red.), RODO. Ogólne rozporządzenie o ochronie danych osobowych. Komentarz, Wolters Kluwer, Warszawa 2018.
- Uliasz M., *Zasada jawności sądowego postępowania egzekucyjnego w dobie informatyzacji*, Wolters Kluwer, Warszawa 2019.
- Rudkowska-Ząbczyk E., Rodziejewicz P., Komentarz do art. 152 kpc, [w:] Marszałkowska-Krześ E. (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, C.H. Beck, Warszawa 2020.

PROTECTION OF PERSONAL DATA ON THE BACKGROUND OF THE RULES OF OPENESS OF THE PROCEDURE EXPRESSED IN ARTICLE 9 OF THE CIVIL PROCEDURE CODE

Summary: The implementation of the principle of open court proceedings, guaranteed by the Constitution and by the provisions of formal law, seems to be in direct opposition to the goal pursued by the European legislator regulating the principles of personal data protection in the General Data Protection Regulation (GDPR). This presumption is the more clearly the more imperative the norms of domestic law that confirm the openness of court proceedings take. The article is an attempt to determine how the regulations contained in the GDPR, three years after the date on which the provisions of the Regulation began to apply in Poland and other EU Member States, affect the way in which the personal data of participants in court proceedings is protected. While the entry into force of the GDPR was related to the maintenance of the regulations contained in the provisions of the Code of Civil Procedure, the status of the judicial authorities as personal data administrators has changed. These authorities have been obliged to both comply and apply the provisions of the GDPR. The model and the reference point for the findings made in the article is the principle of open court proceedings, which, due to its two aspects, i.e. internal and external openness, allows to capture and describe the mechanisms and risks existing at the junction of a party's right to a fair and open trial and the law participants in the proceedings to protect personal data.

Key words: personal data; judicial civil procedure; openness of the court procedure; access to case files; admission to court sessions; personal data administrator; data processing by the court.